

Novella

A kopott ember bekattintotta bicskáját; szalonnázott éppen az árokparton és elég komor látványt nyújtott. Elnyűtt, de komor látványt: feketében volt tudniillik.

Azaz nem is fekete volt a rajtavaló ruha, inkább zöldszínű, zöldesszínű, különösen ha napsugár érte. Mintha az is tréfálkozna vele, a napsugár: nézd, itt a mezők sokszínű pompáját... csak te vagy fekete, mint a varjak odafent a magasban. Hát ne kóborogj így feketén, ha én sütök rád, zöldszínű leszél, mint annak a festett ancugnak alapszíne volt egykor, amelyen a fekete csak vékony máz. Lám a nap nem szereti a feketét, az az ő nagy ellensége, a sötétség. Amíg ő uralkodik a varjú is acélkéj inkább s még az áldott, zsíros fekete föld is jobbadán lilás színt ad; nem szereti a nap a feketét és irtja is egész napnyugtáig, ahol csak éri. Az égre is olyan színeket fest, hogy eláll tőle a lélekzet alkonyatkor. Mintha ünnepi sütésfőzésre készülnének a firmamentumon és begyújtották volna már a kementét... az ott, nézd, olyan mint a tűzparázs, a napkorong és a felhők körülötte.

Sütötte a nap azt az embert ott az árokparton, most már kissé rézsút; sütötte volna a fejét is, de azt keménykalap védte hűségesen. Horpadt keménykalap. Az ember most bekattintotta bicskáját és körülnézett. Eléggé egyedül volt, mindössze egy ürge emelte rá tekintetét; néhány lepke szálldogált szabadon a mezei virágok porzóira, verebek csiripeltek körülötte és varjú károgtott a magasban. Az úton, messze, mintha porfelhő szálldogálna — az biztos valami szekér.

— Na hókák, most eleget pihentünk — így szólt a lábaihoz és felemelkedett. Az ember, ha nincs kihez szólni, valakihez mégis beszél, mert beszélni kell. Legutóbb egy gyerekkel váltott szót a tanyai kútnál, az ijedten kapta le a sapkáját. Annak fogalma sem

volt persze arról, hogy a keménykalapot nem így behorpasztva hordják és megsüvegelte, amit örömmel nyugtázott és a tanyai jónevelés javára írt a címzett. Azóta ő már meg is uzsonnázott az árokszélen s most indult a két hókával tovább.

Olyan volt a keménykalapos itt a nagy pusztaságban, mintha valami sírkertből bujt volna elő, ahol negyven esztendő előtt helyezték örök nyugalomra piaci szenzálként, vagy tiszteletesként egyenesen. Holott sem ez, se maz nem volt, sem sírból költ ügynök, sem papi személy — amit az árokparton elvégzett frugiális uzsonnája is jelzett — nem, csavargó volt. Egész figuráját annak köszönhette, hogy egy jószívű özvegyasszony így ruházta fel egy esztendőnek előtte s ő vállalta ezt a kemény sorsot. Mert így legalább ruhája volt s nem azok a szörnű rongyok, amelyek akkor testét takarták. Kemény sorsa lett aztán a kisvárosi koplalókon — a kegyes özvegy jóvoltából — mert ez az öltözék állandóan nyugalomra s egy öregedő ember magatartására kötelezte. Hiába horpasztották be kalapját már első héten a tréfás kartársak -- pálinkázás közben — hiába csúfolták, ő úgy írta be lényét a köztudatba az országutakon, hogy kissé meghökkenette az arra járókat. Ha kalapját néha odatartotta az alamizsna elébe, az emberek arcán mintha megdöbbenett sajnálkozás suhanna át — mert arra is szükség volt néha a koldulásra — ha megalkalmi munka adódott, szénhordás vagy ilyesmi, a művelet mindig valami komor grimaszba fordult. Mert ilyen ruhától és keménykalaptól az elképzelés egészen mást várt, ehhez más emlékek fűződtek, netán egy íróasztal mögött ülő hivatalnok átható és vizsga érdeklődése, de semmiesetre sem az, hogy egy kosár szén vándoroljon vállán a pince felé. Valami nagyapai és nyugdíjas lényeg áradt ki belőle ekkortól, ahogy ott állt a többi között a koplalón s a többiek — ha félre is lökték olykor-olykor — kicsit tisztelték mégis, önkéntelenül.

Eleinte csodálkozott. Csodálkozott önmagán s a világ megváltozott magatartásán. Régi vándora volt az országutaknak, régi ácsorgója a városvégeknek; olyan volt ő is azelőtt mint a többi: rongyos és nagyétvágyú, szaporabeszédű. Aztán jött ez az ajándék, a váratlan szerencse, amely kénytelen kellelten a lelkét is kicserélte „Na maga biztosan írástudó” — tolták orra alá a cédulát s ő kénytelen volt most többet érdeklődni a betűk iránt, böngészni a falragaszokon a hirdetményeket, hogy folyékonyabban olvasson. Szavait jobban megválogatni, mert onnan a fekete keménykalap alól nem jöhetett ugyanaz a mosdatlanszájú szó, amely hajdan a rongyosságával együtt járt.

Sokszor mondják a költők és egyéb virágosbeszédű emberek, hogy az élet végtelen országút, amelyen szüntelenül vándorolni kell. Hott az élet legtöbbször egy esztergapad, vagy egy munkásszék vagy egy kis darab föld azt kell taposni, megülni, megdolgozni s az országúti vándorlás legfeljebb vasárnapi kirándulás. Az ő esetében azonban — csavargónk esetében — szótlanul kitérült a messzeség, néki ez volt a főfoglalkozása, a többit csak mellékesen űzte. Beszorult egy zabszem a fenekébe és az hajtotta, mióta csak eszét tudja. Hű, micsoda száguldás volt az hajdanában! Mint a szalmakazalba rejtett tű, úgy tűnt el a világ elől, a rongyosság álarca fakó senkivé tette s mint mesebeli óriás lépte át a földet, folyókat, hegyeket — határokon és népeken át. Az ő füle annyi nyelvre hajlott, hogy utóbb már maga sem tudta, melyik az övé.

S nem volt valahol egy fészek, amelyik megragadja, nem volt valahol egy tűzhely, amelyik kinyult utána? Uglátszik nem. A sors-hivatalban — ha van ilyen, abban biztosan komorarcú hatósági közegek bélyegzik az iratokat — az ő kartonjára hegyet és völgyet rajzoltak, meg árokpartot és közelebbi címnek azt hogy: ibi-ubi.

Fetrengett ő a szerelem ágyában is, de reggelre kitörölve az álom csipáit a szeméből egyetlen sajnálkozó pillantással tette be maga után az ajtót. Ez is megvolt! Néha egy munkahely majdnem besorozta valami bérlistára — de éppen szombaton tört ki az a verekedés, éppen szombaton s hétfőn a listára már keresztet rajzolt egy szorgos kéz.

Aztán elfáradtak a léptei és a sorshivatalban most már egy szűkebb kört húzott a körző személyi lapjára. Most már csak ebben a körben vándorolhatott, elmaradtak a hegyek és a völgyek s csak egy nagy síkság maradt, mellette az örökké otthúzódó árokparttal meg eperfákkal. Néha sinek mentén bandukolt, ha nagy volt a sár s bár „a pályára lépni szigorúan tilos” — ő ezt sohasem olvasta el, mert menni kell annak, akit így eljegyzett a messzeség. Menni, most már abban a szűk körben, amelyben falu és város egyre sűrűbben visszajárnak — ugyanaz a falu és ugyanaz a város — később a rongyosság névtelensége után komor fekete ruhában, a jobb napokat látott ember álöltözetében. Olvasgatva írást is olykor-olykor, ingyen mért kenetes szavakat a parókiák udvarán, mondjuk egy vacsoráért.

Még nem fogytak el minden utak, barátom! Még vannak, tartanak, még nem tudja senki, mi jöhet: a kutyák harapósak, a tél hideg még az istállókban is s a hatóságilag kimutatott haszontalan ember olyan felesleges. Nem vagy benne a munkaerő általános nyilvántartásában — te csak néha emelgeted a szemet kosárban és döngeted alkalmilag a fát az erdőn. S ami még szomorúbb: odatartod azt a fe-

kete keménykalapot valaki elé. Persze, hogy te vagy az oka, te bolond, te haszontalan, csakis te vagy az oka, akit megmárt valami csecsemőkorodban és viszed azt a bolond sebet, hogy minél több hegynék és völgynek megmutassad; utóbb már csak az árok szélének a síkságon, a falvak istállóiban és mindenütt. Öreg ordas, gyehennára való!

Ő azonban nem tudott a feje fölött és a lába sarkában ólálkodó dolgokról: bekattintotta bicskáját és megindult a falu felé. Komoran és feketén. Mert hogy, hogy nem, egy idő óta gyűlölte ezt az egész hamis énjét. Megunta a csúfalkodást a koplalókon, hogy lassan kellett ejtenie a szót, hogy kalapjába fejcsóválva ejtik a garast a kegyes adakozók. Még kopott is a ruha rajta és egyre kevesebb az olyan gyerekek, mint az ott a csordakútnál, aki lekapja a fejedőt és úgy üdvözli. A szeneskosár is jobban illene a kézhez, ha rongyos lenne, mint ebben a fekete kopott parádében. A falvakban meg — ha hordásra elszegődik — úgy neveti az egész határ, még a cinkék is meg a mezei egerek is, mintha vidulnának rajta.

Taposta az utat a porban, amely rászállt ruhájára és szürkévé tette — nem túri a természet a feketét, hiába! Oldalt, már egészen a szemhatár szélén, a nap kezdett a földdel szerelmeskedni... és akkor megállt az ember, mint akinek földbe gyökerezik a lába.

Mert a vetések között mintha integetne valaki feléje. Az alkonyi szélben éppen úgy tett kezével az idegen: gyere, gyere kartárs! Gyere pajtás.

Csak hát annak lapos tányérsapka volt a fején. És a kabátja nézd, — kockás és kiáltó, fiatalos. Hű ennek lehet csak nagy lépte, ha ez nekivágna a pusztáknak és azon túl a hegyeknek!

De nem tud szegény. Nem tud, mert madárijesztő. Kikötötték oda a táblák szélére, a vetés közepébe, földbeszúrták a lábát. És nem hogy integetne, — dehogyan integet szegény! — csak a szél mozgatja léckarjait.

Közelmint hozzá. Átgázolt a búzán, utat taposott magának feléje, — mert utat sem hagytak szegénynek, — és szemügyre vette közelebről.

Aztán elnevette magát.

Körülnézett és hangosan kacagott: a térdét ütögette. Olyasmit mondott, hogy „alászolgája kolléga úr”. Megemelte a kalapját, köszönt neki és így bámultak egymásra.

Körülnézett mégegyszer — mármint a csavargó — körülnézett a messze szemhatáron, belenézett a búcsúzó napsugarba — most már

nem fájt a szúrása, úgy, mint délben — és halkán dűdolni kezdett. Olyasmint dűdolt, hogy „Ki ruházza a mezők liliomát” -- mert a kegyes írásokban ezt sokszor olvasta . . . aztán egy villámgyors mozdulattal ledobta fekete kabátját. Meg a nadrágját. (A kalapját már előzőleg ünnepélyesen a földre helyezte). Ott állt piszkos alsójában, szőrös lába olyan volt, mintha egy óriáskígyó hirtelen megszakállasodik. S szedegetni kezdte magára a madárijesztő ruhadarabjait. Előbb a rongyos nadrágját. Aztán a kockás kabátot. Nagy fércsek tartották csak össze, a válla is szűk volt . . . de illegett, billegett mégis benne.

Nagyszerű!

S hóna alá fogva saját fekete ruháját, megindult. — A kalap az ottmaradt a földön.

Am alig tett néhány lépést, egyszerre megállította valami. „Nézz vissza, nézz vissza” — ezt súgta a saját szája, a saját füle meg hallotta a súgást és a csavargó visszanezett. Ott állt a madárijesztő, a kolléga és bámult utána szomorúan. Csak két léckarja maradt és léctörzse: meztelen volt.

Ruha kellett neki, ezt ő is belátta. Visszament hát lassan, ráhúzta a fekete nadrágot, a fekete kabátot és fejére tette — a madárijesztő fejére — a keménykalapot.

Csak amikor befejezte a műveletet, akkor lett könnyű a szíve. Akkor kezdett fütyülni és a micisapkát — zsiros volt' és rongyos, de hetyke és legényes — oldalt csapta.

Legalább húsz évet fiatalodott.

A fekete ruha hálásan nézett utána. Ha most meg tudna mozdulni léckarja, még köszönné is neki egész biztosan, utoljára.

A közeli tanya gazdája másnap fejcsóválva nézte a madárijesztő csodálatos átváltozását. A gyerekei hozták meg neki a hírt, maga is kiballagott a vetésre, hogy meggyőződjön az igazságról. Tisztelettel nézte a fekete kalapot, fogdosta a kabát kopott, de még mindig tisztes szövetét.

Nem értette senki az egészet. Csak a varjak, amelyek ott károgtak magasan a vetés fölött.